

Використання аналітичної оцінки в процесі аудиту діяльності підприємств, готелів та ресторанів туристичної сфери

В статті розглянуто використання аналітичної оцінки в процесі аудиту діяльності підприємств, готелів та ресторанів туристичної сфери.

The paper considers the use of analytical estimation of the audit activities, hotels and restaurants tourism.

Ключові слова: *аудит, аналітична оцінка, капітал, ефективність.*

Вступ. В умовах нестабільної посткризової економіки суб'єкти господарювання вимушені оперативно реагувати та пристосовуватись до мінливого середовища, оскільки господарюючі економічні одиниці є відкритими системами, які знаходяться під впливом екзогенних та ендогенних чинників. Це прямо стосується підприємств, господарські процеси яких перебувають у сфері туризму.

Постановка завдання. Виходячи з означення туризму, як тимчасового виїзду особи (туриста) з місця проживання на термін від однієї доби і до одного року без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності та з обов'язковим поверненням, жоден туристичний продукт не може не включати послуги з розміщення та харчування туристів, а отже економічний ефект отриманий від діяльності підприємства готельно-ресторанного комплексу істотно впливає на соціально-економічну ефективність туризму в Україні. У свою чергу, залежно від рівня прийняття рішення можуть використовуватися різні показники економічного ефекту, зокрема, на мікрорівні можна використати – фінансовий результат підприємств від звичайної діяльності до оподаткування. Інформаційним індикатором результативності економічних процесів на підприємствах готельно-ресторанного комплексу є усесторонній аудит їх діяльності. Вивчення можливостей використання аналітичної оцінки при здійсненні аудиту діяльності підприємств проводили провідні зарубіжні та

Гнатюк Т.М., к.е.н, доцент кафедри обліку і аудиту, Прикарпатський національний університет ім. В.Стефаника;

Василюк М.М., к.е.н, доцент кафедри обліку і аудиту, Прикарпатський національний університет ім. В.Стефаника;

Григорів О.О., Прикарпатський національний університет ім. В.Стефаника

вітчизняні вчені-дослідники, серед яких: Ф.Л. Дефліз, Г.Р. Дженік, В.М. О'Рейлі, М.Б. Хірш, Є.В. Мних Н.В. Тарасенко, М.С. Пушкар. Проте їхні дослідження, здебільшого, стосуються прийомів, методів та моделей фінансового аналізу та здійснюються без урахування завдань, що висувуються до аудиту діяльності підприємства. І навпаки – окреслені завдання аудиту не враховують у повній мірі усіх можливостей аналітичної оцінки бізнес процесів на підприємстві.

Результати. Закономірність аудиту зумовлена відсутність на підприємствах досліджуваної сфери господарювання об'єктивної оцінки стану, розміщення та ефективності використання капіталу. Обґрунтувати необхідність використання аналітичної оцінки в процесі аудиту діяльності підприємств, готелів та ресторанів туристичної сфери можна через статистичні показники результативності. Так, за січень – листопад 2011 р. фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування (усіх підприємств України крім малих, сільськогосподарських підприємств і бюджетних установ) становив 107559,7 млн. грн., що у 2,2 рази більше, ніж за січень – листопад 2010 р (табл. 1). За увесь 2011 р. цей показник, за попередніми даними, склав 112930,3 млн. грн., що у 1,7 рази більше, ніж за увесь 2010р. Прибутковими підприємствами, частка яких у загальній кількості становила 60,7%, отримано 194632,4 млн. грн. прибутку, що в 1,5 рази більше, ніж за відповідний період 2010 р. За увесь рік приріст прибутку від прибуткових підприємств склав трохи більше 30 %, а питома вага прибуткових підприємств у загальній кількості становила 64 %.

Таблиця 1

**Фінансові результати діяльності підприємств,
готелів та ресторанів по Україні за січень–листопад 2011 року**

Показники	Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток		Кількість збиткових підприємств у % до загальної кількості підприємств	
		млн. грн.	у % до січня - листопада 2010р.	млн. грн.	у % до січня- листопада 2010р.	січень- листопад 2011р.	січень- листопад 2010р.
Всього фінансових результатів за видами діяльності без урахування результатів малих сільськогосподарських підприємств і бюджетних установ	107559,7	194632,4	149,0	87072,7	107,5	39,3	43,6
Діяльність готелів та ресторанів	98,7	602,4	134,2	503,7	85,7	37,6	39,1
Питома вага фінансових результатів готелів та ресторанів %	0,09	0,3	×	0,57	×	×	×

Основна його частина сформована в промисловості (52,1%), торгівлі, ремонті автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку (12,7%), фінансовій діяльності (12,0%), в операціях з нерухомим майном, в оренді, інжинірингу та наданні послуг підприємцям (11,3%).

Питома вага прибутку готелів та ресторанів склала 0,09 % від прибутку підприємств усіх видів діяльності і 0,3 % від прибутку прибуткових підприємств усіх видів діяльності. Причому, вперше за останніх п'ять років сальдо фінансових результатів від звичайної діяльності до оподаткування підприємств готельно-ресторанного комплексу в цілому по Україні є позитивним і складає 98,7 млн. грн.

У продовж січня – листопада 2011р. збитково працювало 37,6% підприємств готельно-ресторанного комплексу, що на 1,5 % менше, ніж у січні – листопаді 2010р. Цими підприємствами отримано 503,7 млн. грн. збитків, що на 14,3 % менше, ніж у січні – листопаді минулого року. Проте, 62,4 % підприємств даного виду діяльності отримало лише 602,4 млн. грн. прибутку до оподаткування, що свідчить про неадекватно низьке зростання прибутку прибуткових підприємств у порівнянні з отриманими збитками збиткових готелів та ресторанів.

Більше того, відома своїм туристично-рекреаційним потенціалом, Івано-Франківська область зберігає негативне сальдо фінансових результатів звичайної діяльності до оподаткування, як по всіх підприємствах області, так і по підприємствах готельно-ресторанного комплексу (табл. 2.).

Так з січня по листопада 2011 р. збитково працювало 40,9 % підприємств готельно-ресторанного комплексу Івано-Франківської області. Сумарні збитки отримані усіма підприємствами регіону за аналізований період склали 1741,8 млн. грн., що на 43.8 % більше, ніж у січні – листопаді минулого року. У тому числі 1,7 млн. грн. збитків отримали підприємства готельно-ресторанного комплексу. Темп приросту збитків збиткових готелів склав 60,7 % проти приросту прибутків прибуткових готелів і ресторанів (14,3 %). Загальний приріст збитків від діяльності готельно-ресторанного комплексу склав 76,2 %.

Спостерігають структурні зрушення у бік збільшення питомої ваги кількості збиткових готелів і ресторанів в Івано-Франківській області на 10,7 % за рахунок зменшення кількості прибуткових на таку ж величину. Рентабельність операційної діяльності готелів та ресторанів краю за три квартали 2011 р. склала -4,6 %.

**Фінансові результати діяльності підприємств,
готелів та ресторанів по Івано-Франківській області**

За видами економічної діяльності	Сальдо фінансового результату звичайної діяльності до оподаткування млн. грн.	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		Структура підприємств у % до загальної кількості	Фінансовий результат млн. грн.	Структура підприємств у % до загальної кількості	Фінансовий результат млн. грн.
<i>Діяльність підприємств за січень – листопад 2010 року</i>					
Всього фінансових результатів за видами діяльності без урахування результатів малих сільськогосподарських підприємств і бюджетних установ	(724,9)	59,8	486,7	40,2	(1211,6)
Діяльність готелів та ресторанів	(2,1)	69,8	0,7	30,2	(2,8)
<i>Діяльність підприємств за січень – листопад 2011 року</i>					
Всього фінансових результатів за видами діяльності без урахування результатів малих сільськогосподарських підприємств і бюджетних установ	(620,2)	61,4	1121,6	38,6	(1741,8)
Діяльність готелів та ресторанів	(3,7)	59,1	0,8	40,9	(4,5)
<i>Відхилення</i>					
Абсолютні зміни до січня-листопада 2010 р. всього млн. грн.	+104,7	+1,6	+634,9	-1,6	-530,2
Відносні зміни у % до січня-листопада 2010р. всього	-14,4	×	+130,4	×	+43,8
Абсолютні зміни до січня-листопада 2010 р. в діяльності готелів та ресторанів млн. грн.	-1,6	-10,7	+0,1	+10,7	-1,7
Відносні зміни у % до січня-листопада 2010р. в діяльності готелів та ресторанів млн. грн.	+76,2	×	+14,3	×	+60,7

Причиною такого стану може бути низька економічна ефективність господарських процесів, фактів і явищ, що відбуваються на окремих підприємствах під впливом управлінських рішень, спрямованих на отримання певного економічного результату і які потребують ресурсних витрат. Показники структури балансу готелів та ресторанів Івано-франківської області свідчать про високий рівень залежності підприємств від позикового капіталу (табл. 3)

Так за три квартали 2011 року приріст усіх джерел коштів склав 11,19 %. При від'ємному прирості власних джерел коштів на 4,57 %, сумарний приріст позикових джерел коштів склав 54,58 % (38,97 % – довгострокові позики, 15,88 – поточні зобов'язання).

Таблиця 3

**Загальна оцінка джерел коштів підприємств готельно-ресторанного комплексу
Івано-Франківської області на 30 вересня 2011 р.***

(млн. грн.)

Пасиви	Абсолютні величини млн. грн.		Питома вага, %		Зміни			
	на початок аналізованого періоду	на кінець аналізованого періоду	на початок аналізова ного періоду	на кінець з аналізо ваного періоду	в абсолютних величинах млн. грн.	у питом ій вазі	у % на початок періоду	у % до зміни підсумку балансу
Власний капітал	39,79	37,97	37,98	32,6	-1,82	-5,38	-4,57	-15,52
Забезпечення витрат і платежів	0,02	0,02	0,02	0,02	0,00	0,00	0,00	-
Довгострокові позики	13,96	19,40	13,32	16,65	+5,44	+3,33	+38,97	+46,41
Поточні зобов'язання	51,00	59,10	48,68	50,73	+8,10	+2,05	+15,88	+69,11
Доходи майбутніх періодів	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-
Усього власних та позикових джерел коштів	104,77	116,49	100	100	+11,72	0,00	+11,19	0,00

*Дані наведено без урахування малих підприємств за три квартали 2011 року

Приріст загального капіталу на 69,11 % був забезпечений приростом поточних зобов'язань в абсолютному виразі на 8,1 млн. грн. Спостерігаються явні структурні зміни, які спричиняють збільшення залежності підприємств, готельно-ресторанних господарств від позикових коштів. Як наслідок, росте кількість підприємств, які втрачають власний капітал і несуть збитки переважно, через необґрунтоване завищення питомої ваги позикового капіталу в структурі джерел коштів.

А тому тільки систематичний аудит фінансово-господарської діяльності збиткових підприємств готельно-ресторанного комплексу регіону може з'ясувати реальну структуру наявних ресурсів та джерел їх формування, визначити рівень надійності функціонування та ефективності управлінських рішень, запропонувати оптимальну структуру капіталу та витрат для вирішення задачі підвищення соціально-економічної ефективності туризму на Прикарпатті.

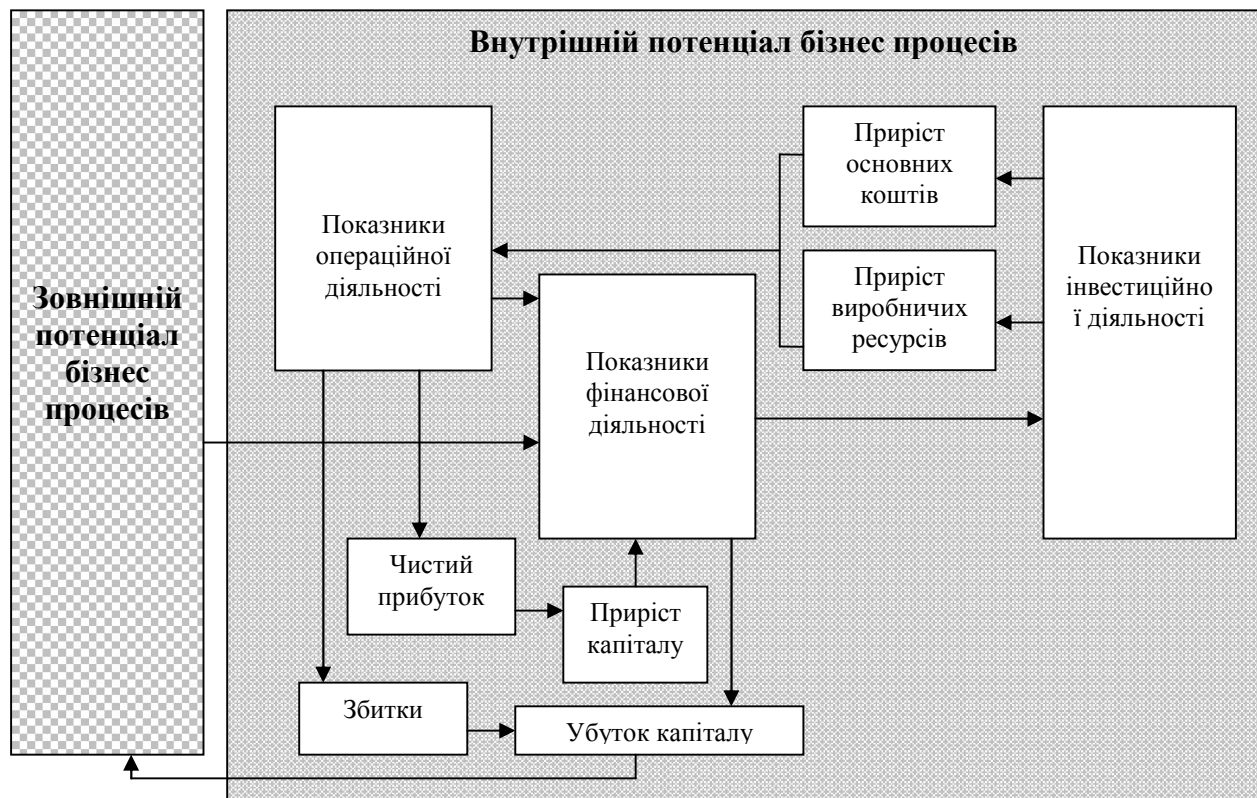
Узгодження завдань аудиту діяльності підприємства готельно-ресторанного комплексу та потенційних можливостей оцінки бізнес процесів

дозволить проникати у функції менеджменту, організаційну діяльність підприємства, забезпечить інформацією про якість управління. Зрештою, керівництво отримає результати аналізу, фінансові прогнози щодо діяльності, яка перевіряється, рекомендації, поради на основі узагальненої інформації про дійсне становище суб'єкта господарювання, що дає можливість своєчасно внести корективи до діяльності підприємства та ліквідувати недоліки .

Розглядаючи з такої точки зору процес аудиту діяльності зосередимось на капіталі, оскільки він покладений в основу усіх бізнес процесів і є визначальним елементом будь-якого підприємства, учасника економічних відносин. Він визначає внутрішній та зовнішній потенціал господарювання та одночасно є індикатором спроможності підприємства до використання цього потенціалу (рис.1). Дослідження такої залежності є головним завданням аудиту діяльності підприємства, вирішення якого дозволить використати результати аудиту, як додатковий ресурс ефективного здійснення функції управління.

Серед класичних завдань аудиту діяльності виокремимо такі, як діагностика системи управління капіталом підприємства, дослідження ступеня досягнення планових результатів та визначення причини непродуктивності та неефективності використання капіталу [1, с. 39]. Відповідно до цих завдань, окреслимо потенційні можливості аналітичної оцінки бізнес процесів. До них належать: оцінка сутності функціонування бізнес процесів, оцінка моделі ресурсного забезпечення бізнес процесів. Оцінка отриманих результатів подій, фактів і явищ на основі традиційної фінансової моделі вираженої через фінансову звітність. Такий аудит дозволить виявити у майбутньому позитивні чи негативні прояви в бізнес процесах підприємства.

Як видно з рис. 1, ключовим елементом внутрішнього потенціалу бізнес-процесів є показники фінансової діяльності підприємства. В результаті ефективної фінансової діяльності підприємство отримує ресурси на забезпечення інвестиційної діяльності. В свою чергу, фаховий менеджмент інвестиційної діяльності забезпечує основну, операційну діяльність матеріально-технічною базою. Правильні управлінські рішення дозволяють підприємству, за рахунок приросту власного капіталу фінансувати можливість використання зовнішнього потенціалу та покривати витрати на фінансову діяльність.

Рис. 1. Принципова модель взаємозв'язку та взаємодоповнюваності елементів потенціалу бізнес процесів

Таким чином, впливати на фінансовий стан господарюючого суб'єкта можна за допомогою залучених позикових коштів. Рівень такого впливу залежить від структури капіталу (співвідношення залучених і власних коштів) та вартості позикового капіталу [4, с. 98].

Ефект приросту капіталу за рахунок залучених позик відомий, як ефект фінансового важеля [2, с. 169]. Прибутковість власного капіталу залежить від економічної рентабельності та дії фінансового важеля:

$$PBK = (1 - K_{on}) \times EP + EFB,$$

де PBK - рентабельність власного капіталу;

$(1 - K_{on})$ - коефіцієнт прибутку, який залишається у розпорядженні після утримання податку на прибуток (з 1.01.12 р. 21% - $(1 - 0,21)$);

EP - економічна рентабельність;

EFB - ефект фінансового важеля.

Ефект фінансового важеля характеризує різниця між ціною позикового капіталу та економічною рентабельністю (середньою ставкою відсотка за усіма позиками підприємства). Формалізовано ефект можна подати у наступному вигляді:

$$E\Phi B = [EP(1 - K_{on}) - \bar{C}\%] \frac{PK}{BK},$$

де $\bar{C}\%$ - ставка відсотка позикового капіталу;

$\frac{PK}{BK}$ - коефіцієнт фінансового ризику, як відношення позикового капіталу до власного.

Економічна рентабельність визначається наступним чином:

$$EP = \frac{BP + \bar{C}\% \times PK}{BK + PK},$$

де BP - балансовий прибуток.

Для більш точної інтерпретації впливу позикового капіталу при обчисленні податку на прибуток необхідно враховувати фінансові витрати на обслуговування кредиту [3, с. 215]:

$$E\Phi B = (EP - \bar{C}\%)(1 - K_{on}) \frac{PK}{BK}.$$

У процесі аудиту капіталу необхідно також зважити на дію операційного важеля, яку можна подати у вигляді:

$$BP = OP \times (C - ZB) - PB,$$

де OP - обсяг реалізації продукції, товарів, робіт чи послуг;

C - ціна за одиницю продукції, товарів, робіт чи послуг;

ZB - умовно змінні витрати на одиницю продукції, товарів, робіт чи послуг;

PB - умовно постійні витрати за аналізований період.

Врахування дії операційного важеля потрібно для визначення оптимального співвідношення між рівнем фінансового ризику та можливістю підприємства забезпечити очікувану норму економічної рентабельності, оскільки фінансові витрати зростають із збільшенням коефіцієнта фінансового ризику (плеча фінансового важеля) одночасно збільшуючи величину умовно постійних витрат в аналізованому періоді. Вивчення впливу операційних та фінансових чинників на результативність діяльності готельного господарства має стати основою аналітичної оцінки в ході здійснення аудиту їх діяльності. Результатом ґрунтовних наукових досліджень взаємозв'язків між структурними компонентами операційного та фінансового важелів має стати стандартизована модель аналізу діяльності підприємств готельно-ресторанної сфери, яка б забезпечувала інформаційні підпалини об'єктивного аудиторського висновку.

Висновки. Таким чином використання оцінки в процесі аудиту капіталу підприємства є дієвим інструментом підвищення ефективності бізнесу. Фінансовий прогноз щодо чутливості реагування економічної рентабельності на зміну структури капіталу, вартості позик, обсягу реалізації продукції, товарів, робіт чи послуг, та структури витрат. В результаті аудиту з використанням аналітичної оцінки підприємству має бути запропонована урівноважена модель господарювання, яка враховує силу дії фінансово-операційного важеля та норми допустимих відхилень від оптимальних параметрів моделі.

Література

1. Аудит Монтгомери / Ф.Л. Дефлиз, Г.Р. Дженик, В.М. О'Рейли, М.Б. Хирш; Пер. с англ. под. ред. Я.В. Соколова. – М.: ЮНИТИ, 1997. – 542 с.
2. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства / Н.В. Тарасенко. – Львів: ЛІБІ НБУ, 2004. – 485 с.
3. Мних Є.В. Економічний аналіз: Підручник. – Вид. 2-е, перероб. і доп. / Є.В. Мних. – К.: КНЕУ. 2003. – 556 с.
4. Пушкар М.С., Пушкар Р.М. Контролінг – інформаційна підсистема стратегічного менеджменту: Монографія / М.С. Пушкар, Р.М. Пушкар – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – 370 с.
5. <http://www.if.ukrstat.gov.ua/>